

УДК [658.91:339.187.6]:658.589
JEL Classification: C52, G32, M21
DOI: 10.15587/2706-5448.2020.207114

РОЗГЛЯД ЛІЗИНГУ ЯК ДІЄВОГО ІНСТРУМЕНТУ В СИСТЕМІ ЕФЕКТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

Плахотнік О. О.

В умовах економічної кризи щодо розвитку національної економіки загострюється необхідність розробки надійних механізмів залучення інвестицій, які є засобом модернізації основних засобів та впровадження новітніх технологій. У зв'язку з можливістю виникнення ризику при вкладенні інвестицій в нові технології комерційні банки не досить активно приймають участь у фінансуванні освоєння інновацій. Значною мірою вирішення цих завдань може бути забезпечене шляхом застосування лізингу, який є перспективним напрямом господарсько-економічної діяльності промислових підприємств. Тому об'єктом дослідження обрано лізинг як інструмент інвестиційно-інноваційного розвитку промислових підприємств.

У роботі на основі системного підходу доповнено перелік задач, принципів, функцій щодо здійснення трансферу технологій у формі лізингу як способу комерціалізації інноваційної продукції промислових підприємств, що спрямовано на активізацію їх інноваційної діяльності. Запропоновано підхід щодо визначення лізингу як дієвого інструменту в системі ефективної діяльності промислових підприємств. Він має ряд особливостей застосування, зокрема базується на економіко-математичній моделі вибору форми трансферу технологій та оцінці її впливу на ринкову вартість підприємства. Відмінною особливістю моделі від існуючих підходів є облік вартості активів та приріст ринкової вартості активів інвестиційного проєкту, що реалізується за допомогою трансферу технологій, а також чистого дисконтованого грошового доходу. Це дозволяє застосовувати модель і у разі визначення ефективності використання банківського кредитування як способу фінансування трансферу технологій.

Застосування в якості параметрів моделі показників формування ринкової вартості підприємства дозволяє застосовувати її і для моделювання основних показників його майнової оцінки за складом і джерелами формування. Використання даної моделі в практиці роботи промислових підприємств дозволить визначити ефективність застосування лізингу при реалізації інвестиційних проєктів.

Ключові слова: промислові підприємства, трансфер технологій, інноваційна продукція, ринкова вартість, інвестиційний проєкт, активізація інвестиційної діяльності.

1. Вступ

В економічно розвинених державах основний приріст валового

внутрішнього продукту забезпечується завдяки трансферу й впровадженню перспективних науково-технічних розробок в реальний сектор економіки. Тому для будь-якої країни впровадження та освоєння інноваційних технологій є пріоритетними елементами ринкової конкуренції, чинниками зростання виробничої ефективності та підвищення якості продукції, що випускається. А також стратегічно важливими інструментами соціально-економічного розвитку, гарантами економічної стабільності та національної безпеки.

В умовах економічної кризи щодо розвитку національної економіки загострюється необхідність розробки надійних механізмів залучення інвестицій, які є засобом модернізації основних засобів та впровадження новітніх технологій. Ефективна організація процесу трансферу технологій сприяє підвищенню міри реалізації державних інноваційних програм щодо відношення до модернізації та інноватизації реального сектора економіки. Трансфер технологій сприяє організації перманентного переміщення результатів науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт в промисловий сектор економіки. А також дозволяє зміцнити позиції національного виробництва на світовому ринку наукомістких розробок. Все це й обумовило вибір напрямку дослідження.

Щодо теоретичних аспектів лізингу як об'єкту наукового дослідження, їх розробці присвячено широкий спектр фундаментальних і прикладних економічних досліджень останнього часу. Лізинг розглядають як:

- своєрідний спосіб кредитування підприємницької діяльності;
- спосіб інвестиційного фінансування [1];
- орендні відносини, що дозволяють підвищити ефективність використання основних засобів, шляхом об'єднання всіх елементів кредитних, інвестиційних та зовнішньо-торгівельних операцій [2];
- довгострокову оренду або одну з її форм;
- завуальований спосіб купівлі-продажу засобів виробництва чи права користування чужим майном;
- джерело оновлення технічної бази підприємств.

У роботі [3] лізинг розглядають як особливий вид підприємницької діяльності, нову організаційно-правову форму бізнесу, що є економічним регулятором інвестиційного розвитку підприємств і виступає дієвим інструментом активізації інвестиційних процесів у національному господарюванні.

Лізинг порівнюють з маркетинговим інструментом, формою кредитних надходжень [4]. Так, автори дослідження [5] доводять доцільність застосування лізингу при здійсненні господарсько-економічної діяльності підприємств для зміцнення їх позиції на ринку.

У праці [6] наведено методичний інструментарій щодо оцінки лізингової активності на підставі показників лізингової та інвестиційної діяльності підприємств. Навіть проводячи соціологічне дослідження щодо використання лізингу як альтернативного джерела фінансування доводять його доцільність та важливість в якості найбільш дешевого способу фінансування [7].

Зважаючи на значний досвід [8], лізинг можна вважати дієвим та ефективним методом активізації інвестиційної діяльності. З огляду на проблеми

у джерелах фінансування, «лізинг може стати ефективним джерелом оновлення основних засобів, перспективним напрямом нарощування обсягів виробничого потенціалу та дієвим інструментом збуту власної продукції» [9]. Але, позитивно оцінюючи наукові результати досліджень, слід зазначити, що питання підвищення ефективності застосування лізингу як економічного інструменту інноваційного оновлення промислових підприємств потребують подальшого вивчення. Отже, *об'єктом дослідження* обрано лізинг як інструмент інвестиційно-інноваційного розвитку промислових підприємств. *А мета роботи* полягає в удосконаленні на основі системного підходу теоретико-методологічних основ щодо здійснення лізингової діяльності. Це дозволить підвищити конкурентоспроможність промислових підприємств і зміцнити їх позиції на ринку.

2. Методика проведення дослідження

У процесі дослідження використано такі наукові методи як логічне узагальнення та абстрагування, системний аналіз, метод аналізу та синтезу, індукції й дедукції, економічно – статистичний аналіз та економіко – математичне моделювання.

3. Результати досліджень та обговорення

Лізингова індустрія відіграє важливу роль в європейській економіці, особливо в підтримці та розвитку малого та середнього бізнесу. Лізинг розглядають як ефективний інструмент інтенсивного розвитку національних економік західних країн, підвищення їх конкурентоспроможності на світовому ринку [10]. Економічна важливість лізингу полягає в тому, що він забезпечує капітал для інвестиційних цілей. Це, в свою чергу, сприяє здоровій економіці, працевлаштуванню та інноваціям. Використаємо об'єкти українського ринку щодо здійснення лізингової діяльності як приклад для проведення досліджень.

В Україні головною організацією, що здійснює регулювання ринку лізингових послуг, є Асоціація «Українське об'єднання лізингодавців», що створена в 2005 р. як добровільний союз професійних учасників ринку лізингу. Головним завданням Асоціації є сприяння розвитку відкритого та рівнодоступного ринку оперативного та фінансового лізингу в Україні шляхом координації діяльності підприємств, що об'єдналися для захисту спільних інтересів. Потрібно зазначити, що частка Асоціації «Українського об'єднання лізингодавців» у загальному ринку лізингу зростає, сягнувши 77 % від загальноукраїнського обсягу нового бізнесу.

На сьогоднішній день, український ринок лізингу п'ятий рік поспіль демонструє тенденцію до зростання за результатами 2019 р. Вартість лізингових угод укладених протягом 2019 р. у порівнянні із 2018 р. зросла на 18 %. У порівнянні із 2017 р. – вона зросла на 102 %. Розмір портфелю лізингових компаній протягом 2019 р. зріс на 15 %. Зростання портфелю у порівнянні з 2017 р. склало 27 %.

Стійка позитивна динаміка ринку лізингу протягом 2017–2019 рр. спричинена низкою сприятливих факторів, серед яких стабільність

національної валюти, активний вихід українського виробника на європейські ринки, лібералізація економіки, а також підвищення фінансової грамотності населення та бізнесу. Зокрема, ознайомлення з особливостями фінансового лізингу як інструменту фінансування дозволяє малому та середньому бізнесу скористатися його доступністю та перевагами перед кредитом.

Ще одним з факторів стало більш активне залучення лізинговими компаніями зовнішнього фінансування. Так, розмір залучених банківських кредитів становить близько 30 % від загального обсягу фінансування. У порівнянні з 2018 р. зростання склало 20 %. Новим джерелом фондування стало залучення коштів від міжнародних фінансових організацій. Їх розмір склав біля 2,5 % від загального фінансування) [11].

Протягом 2019 р. найчастіше в лізинг фінансувалися наступні предмети лізингу:

- транспортні засоби – 63 % від загальної суми договорів;
- техніка, машини та устаткування для сільського господарства – 25,5 %;
- будівлі та споруди – 4 %;
- будівельне обладнання та техніка – 4 % від загальної суми договорів.

Оскільки в Україні процес здійснення лізингової діяльності набуває обертів, тому знання теоретичних основ лізингу при застосуванні його у вітчизняній практиці та у зовнішньоекономічній діяльності, техніки його планування має важливе значення для вітчизняних спеціалістів і практиків. Успіх лізингового бізнесу у будь-якій галузі залежить від правильного розуміння його змісту та специфічних особливостей. У зв'язку з цим і розглянемо теоретико-методологічні основи здійснення лізингової діяльності (рис. 1). Методологічною основою механізму здійснення лізингу є мета та задачі. Метою є комерціалізація інноваційної продукції промислових підприємств, спрямованих на активізацію інноваційної діяльності. До основних задач віднесемо:

- розробку стратегії управління інноваційною діяльністю;
- впровадження в практику управління технологіями одночасного проектування усіх стадій науково-виробничого циклу інноваційної продукції;
- моделювання забезпечення джерелами фінансування інноваційних проектів;
- компенсацію дефіциту інноваційних ресурсів підприємства;
- підвищення інноваційної активності підприємства.

Наступним елементом концептуальних основ трансферу технологій у формі лізингу є принципи. Як основні, виділимо:

- системність аналізу ринкового попиту на інновації;
- динамічність структурних змін виробничого процесу;
- плановість розробки інноваційних програм і проектів;
- комплексність фінансування інноваційної діяльності.

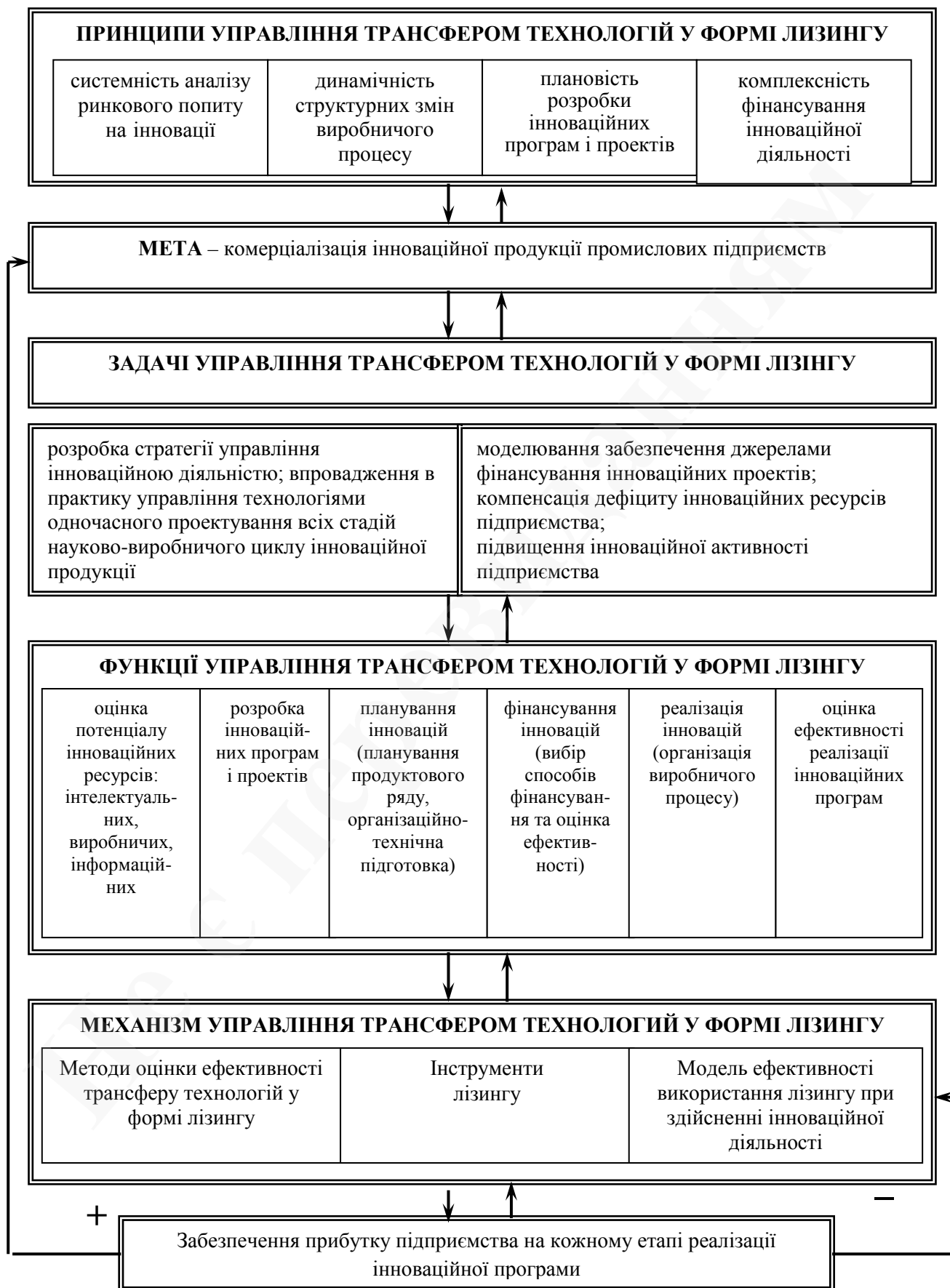

Рис. 1. Теоретико-методологічні основи здійснення лізингової діяльності

Функції лізингу дають змогу більш детально розкрити сутність цього складного явища, визначити основне його призначення, виділити пріоритетні

напрямки лізингової діяльності. До основних функцій лізингової діяльності віднесемо:

- оцінку потенціалу інноваційних ресурсів;
- розробку інноваційних програм і проектів;
- планування, фінансування та реалізацію інновацій;
- оцінку ефективності реалізації інноваційних програм.

Дієздатність системи щодо управління трансфером технологій у формі лізингу визначається механізмом управління, що забезпечує вплив окремих елементів на лізингову діяльність певними методами та інструментами.

Важливу роль в інноваційному забезпеченні модернізації промисловості має фінансування інноваційної діяльності. У зв'язку з можливістю виникнення ризику при вкладенні інвестицій в нові технології комерційні банки не досить активно приймають участь у фінансуванні освоєння інновацій. Кредити надаються під високий відсоток. Це обумовлює гострий дефіцит засобів в українських підприємств на розробку та впровадження інновацій, внаслідок чого застаріла модель економічного розвитку країни зберігається.

Необхідні фінансові ресурси для освоєння випуску інноваційної продукції в своєму розпорядженні мають одиниці українських промислових підприємств. Для лівової частки українських промислових підприємств відволікання частини оборотного капіталу створить загрозу безперервності операційного процесу. До позикових коштів доступ обмежений або закритий для більшості компаній малого й середнього бізнесу, оскільки отримання кредиту супроводжується запорукою та високими процентними ставками. Крім того, банківське інвестиційне кредитування пов'язане з низкою ризиків [1]. Звичайно, в якості запоруки при отриманні кредиту може виступати сама інноваційна продукція, проте в українській практиці кредитування це допустимо лише для великих інвесторів-резидентів.

Вибір такої форми трансферу технологій, як лізинг надає безпосередній вплив на ринкову вартість інвестиційного проекту, а саме:

$$РВП^1 = p(PB^1 - IB^1) + p \sum_{j=1}^J (\Delta PB_j - \Delta IB_j) + (1-p)ЧДД, \quad (1)$$

де $РВП^1$ – ринкова вартість інвестиційного проекту, у. о.;

p – вірогідність виникнення ризику, що призводить до неможливості подальшої реалізації інвестиційного проекту, що передбачає трансфер технологій;

IB^1 – величина інвестиційних вкладень на момент оцінки (u), у. о.;

PB^1 – ринкова вартість активів на момент оцінки (u), у. о.;

ΔPB_j – приріст ринкової вартості активів інвестиційного проекту в процесі здійснення операції (роботи) j на проміжку часу $[u; t]$, у. о.;

ΔIB_j – приріст інвестиційних вкладень в результаті здійснення операції (роботи) j на проміжку часу $[u; t]$, у. о.;

$ЧДД$ – величина чистого дисконтованого доходу, що очікується від

реалізації інвестиційного проекту, у. о.

У разі ж здійснення дій щодо додаткового збільшення ринкової вартості активів ринкова вартість усього інвестиційного проекту, що передбачає трансфер технологій ($PB\Pi^2$), буде складати:

$$PB\Pi^2 = p(PB^2 - IB^2) + p \sum_{j=1}^J (PB_j - \Delta IB_j) + p \sum_{j=1}^J (\Delta PB_j - \Delta B_j) + (1-p)ЧДД - (1-p) \sum_{j=1}^J \Delta B_j, \quad (2)$$

де IB^2 – величина інвестиційних вкладень на момент оцінки (u), у. о.;

PB^2 – ринкова вартість активів на момент оцінки (u), у. о.;

ΔPB_j – приріст ринкової вартості активів при здійсненні дій з додаткового збільшення їх ринкової вартості;

ΔB_j – витрати на здійснення дій щодо збільшення ринкової вартості активів інвестиційного проекту, у. о.

Виходячи з цього, збільшувати ринкову вартість активів інвестиційного проекту доцільно, якщо $PB\Pi^1$ перевищує $PB\Pi^2$, тобто якщо $p\Delta PB_j > \Delta B_j$.

Якщо в якості основних потенційних інвесторів здійснення процесу трансферу технологій планується використання кредиту банку, необхідно перевірити ефективність альтернативи збільшення частки позикових коштів для фінансування платежу за рахунок зниження такої частки в періоді $[0; \Pi]$. Ефективність прискорення терміну платежу буде складати ($E_{\Pi\Pi}$):

$$E_{\Pi\Pi} = \frac{(V_{t=\Pi}^A - V_{t \in [0; \Pi]}^A)(IB^A - \Phi^A)}{V_{t \in [0; \Pi]}^A (1-c) \frac{d}{N} R (IB^A - \Phi^A)} = \frac{I_{\Pi\Pi}^A}{(1-c) \frac{dR}{N}}, \quad (3)$$

де c – величини цінової знижки підприємству за прискорення платежу учаснику з урахуванням терміну передплати; d – період прискорення платежу, в днях; N – кількість днів в періоді, за який розраховується показник рентабельності; R – рентабельність поточної діяльності.

При цьому на вибір моменту часу щодо здійснення платежу впливатиме можливість залучення необхідної суми на проміжку часу $[0; \Pi]$. Ефективність альтернативи збільшення частки позикових коштів (E_{Π}) для фінансування платежу за рахунок зниження такої частки в періоді $[0; \Pi]$ буде складати:

$$E_{\Pi} = \frac{(V_{t=\Pi}^A - V_{t \in [0; \Pi]}^A)(IB^A - \Phi^A)}{V_{t \in [0; \Pi]}^A (R - r^A) \frac{d}{N} (IB^A - \Phi^A)} = \frac{I_{\Pi}^A}{(R - r^A) \frac{d}{N}}, \quad (4)$$

де r^A – процентна ставка за позиковими засобами для здійснення трансферу технологій; d – кількість днів між датами залучення позикових засобів для

здійснення трансферу технологій.

Застосування вищенаведеної моделі дозволить визначити ефективність застосування лізингу при реалізації інвестиційного проєкту, що передбачає трансфер технологій, шляхом визначення його ринкової вартості.

В умовах, що склалися, одним з ефективних інструментів розвитку інноваційної діяльності промислових підприємств може виступати механізм лізингу інтелектуальної власності. Економічне значення лізингу визнане в якості одного з методів підтримки підприємництва з боку держави, інструментів технічного оснащення й переоснащення виробництва, модернізації основних засобів суб'єктів підприємництва, підстав фінансового моніторингу, ефективних форм здійснення приватних капіталовкладень. Тому, в подальшому удосконалення організаційно-економічного механізму здійснення лізингової діяльності виявляється перспективним і своєчасним.

4. Висновки

У ході дослідження на основі системного підходу доповнено перелік задач, принципів, функцій щодо здійснення трансферу технологій у формі лізингу як способу комерціалізації інноваційної продукції промислових підприємств, що спрямовано на активізацію їх інноваційної діяльності. Запропоновано підхід щодо визначення лізингу як дієвого інструменту в системі ефективної діяльності промислових підприємств. Він має ряд особливостей застосування, зокрема базується на економіко-математичній моделі вибору форми трансферу технології та оцінці її впливу на ринкову вартість підприємства. Відмінною особливістю моделі від існуючих підходів є облік вартості активів, приросту ринкової вартості активів інвестиційного проєкту, що реалізується за допомогою трансферу технологій, а також чистого дисконтованого грошового доходу. Це дозволяє застосовувати модель і у разі визначення ефективності використання банківського кредитування як способу фінансування трансферу технологій. Застосування в якості параметрів моделі показників формування ринкової вартості підприємства дозволяє застосовувати її і для моделювання основних показників його майнової оцінки за складом і джерелами формування. Використання даної моделі в практиці роботи промислових підприємств дозволить визначити ефективність застосування лізингу при реалізації інвестиційних проєктів.

Література

1. Batrakova, T. (2019). Leasing investment financing in Ukraine: theory and practice of use of leasing by domestic enterprises in modern marketing conditions. *Visnik Zaporiz'kogo Nacional'nogo Universitetu. Economicni Nauki*, 3 (43), 106–111. doi: <http://doi.org/10.26661/2414-0287-2019-3-43-17>
2. Vasilyeva, T. A., Boiko, A. O., Kirilieva, A. V. (2018). Prospects of domestic leasing services market development in the context of transformation of financial relationships in Ukraine. *Economic Scope*, 140, 14–26. doi: <http://doi.org/10.30838/p.es.2224.261218.14.326>
3. Kukhlenko, O. V. (2015). Efficiency of leasing in investment activity.

Problemy rozvytku ekonomiky, 6 (93), 30–34. Available at: https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/1402/1/V93_P030-034.pdf

4. Cherevko, H. V., Kalytka, H. B. (1999). Lizynh: realii, problemy, perspektyvy. *Finansy Ukrainy*, 2, 40–46.

5. Sharpe, W., Alexander, G. J., Bailey, J. W. (1998). *Investments*. Prentice Hall, 962.

6. Ryabchuk, P. G. (2019). Leasing potential of an industrial enterprise: concept, methods, of assessment and management. *Vestnik Altaiskoi akademii ekonomiki i prava*, 2 (11), 142–146.

7. Kwarteng, F., Li, Y. (2015). Leasing, Alternative Source of Financing for Small & Medium Enterprises (SMES) in Ghana. *British Journal of Economics, Management & Trade*, 9 (4), 1–9. doi: <http://doi.org/10.9734/bjemt/2015/19668>

8. *World Leasing Yearbook 2008* (2008). London: Euromoney Institutional Investor, 516.

9. Podolchak, N. I. (2009). *Ekonomichne otsiniuvannia ta rozvytok lizynhovoii diialnosti mashynobudivnoho pidpryiemstva*. Lviv, 24.

10. Avanesova, I. A., Pavlenko, K. M. (2016). Analiz suchasnykh aspektiv nadannia lizynhovykh posluh. *Molodyi vchenyi*, 12 (39), 630–633. Available at: <http://molodyvchenyi.in.ua/files/journal/2016/12/150.pdf>

11. *Ukrainske obiednannia lizynhodavtsiv. Statystyka*. Available at: <https://uul.com.ua/tag/statystyka/>